Ann. XVI. ROMAE, Mense Iulio MCMXIII Num. VII.

VOX VRBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Semel in mense prodit

CONDIDIT ARISTIDES LEONORI EQUES

POSSIDET ATQUE ADMINISTRAT SOCIETAS EDITRIX ROMANA

Pretium annuae subnotationis est:

In Italia: Libellarum **6**

ubique extra Italiam: Lib. **9** (Doll. **1,80**; Sch. **7**; M. **7**; Rubl. **4**; Coron. **9**)

ANTE SOLVENDUM ET RECTO TRAMITE MITTENDUM

AD SOCIETATEM EDITRICEM ROMANAM

ROMA — Via del Tritone, 46 — ROMA

SUBNOTATIO EXTRA ITALIAM FIERI POTEST:

IN RUSSIA apud **Gebethner et Wolff** — Varsaviae Polonorum, Krakowskie Przedmiescie, 15 — apud **"Kronika Rodzinna"** — Varsaviae Polonorum, Krakowskie Przedmiescie, 6.

IN ANGLIA apud **Burns and Oates** — London W. 28, Orchard Street.

IN CANADA apud **Libraire Granger Frères** — Montreal, 1699, Rue Notre-Dame

APUD

SOCIETATEM EDITRICEM ROMANAM

ROMA - Via del Tritone, 46 - ROMA

excerpta ex Commentario VOX URBIS veneunt, quae sequuntur:

ARRAE GORGONIAE

MILESIA FABULA

JOACHIM ANTONELLI COSTAGGINI

VEN. LIBELL. 0.60

EUPLIUS

ACTIO DRAMATICA

JOANNIS B. FRANCESIA

LATINIS VERSIBUS CONSCRIPTA

ET IN TRES ACTUS DISTRIBUTA

EDITIO ALTERA

VEN. LIBELL. 1.00

SATURIO

COMOEDIA

JOANNIS B. FRANCESIA

VERSIBUS SENARIIS CONSCRIPTA

ET IN TRES ACTUS DISTRIBUTA

EDITIO ALTERA

VEN. LIBELL. 1.00

QUAELIBET OPERA EDENDA SUSCIPIUNTUR

Ann. XVI. ROMAE, Mense Iulio MCMXIII. Num. VII.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Rerum index:

CRITICES BIBLICAE NOTIO

Duplex critices genus, litterarium nempe et historicum, olim distinguebatur. Modernis temporibus res aliter cessit, atque dum penes Germaniae sapientes de critice «sublimiori» *(höhere Bibelkritik)* necnon de critice «inferiori» *(niedere Kritik)* fit sermo (1); penes Anglos expressiones «sublimior criticismus, — sublimiores critici» *(higher Criticism, higher Critics)* adhibentur. Alii denique de critice «originis» *(de provenance)* et de critice «instaurationis» *(de restitution)*, de critica «interna» et «externa» loquuntur. (2) Modernistae eo usque critices sublimioris vocabulo abusi sunt, ut non immerito in malum sonet sensum. Hinc Leo XIII (3) de illis qui ad sacras Litteras profitendas designantur scribit: «Hos autem ipsos, eiusdem rei gratia doctiores esse oportet atque exercitatiores in vera artis criticae disciplina: perperam enim et cum religionis damno inductum est artificium, nomine honestatum «criticae sublimioris», quo ex solis internis, uti loquuntur, rationibus cuiuspiam libri origo, integritas, auctoritas diudicata emergant». — Non aliter Pius Papa X (4): «Evidens fit, criticen eiusmodi non quampiam esse criticen, sed vocari iure "agnosticam, immanentistam, evolutionistam": atque ideo, qui eam profitentur eaque utuntur, errores eidem implicitos profiteri et catholicae doctrinae adversari. Quam ob rem mirum magnopere videri possit, apud catholicos homines id genus critices adeo hodie valere». Dum vero idem Pontifex in *Motu Proprio* de «Praestantia Scripturae sacrae» (18 Nov. 1907) de praedecessore suo, Leone XIII, loquitur, ait: «Ab opinionibus vindicavit falsae doctrinae, quae critica sublimior audit».

(1) Cf. H. Höpfl, *Die höhere Bibelkritik.*
(2) *Dictionnaire Apologétique*, ecc., fasc. III, p. 782.
(3) *Providentissimus Deus*, 18 Nov. 1893.
(4) *Pascendi*, 8 Sept. 1907.

Quamobrem non parvae erit utilitatis critices biblicae notionem, definitionem videlicet divisionemque tradere, eiusdem obiectum atque processum determinare.

* * *

Falso putaverunt quidam, criticam vel particularem, vel novam esse scientiam. Siquidem scientia hominis, quae sine critica nunquam est, semper exstitit, omniumque disciplinarum, sive historicae sive philosophicae sint, proprium est, respectu sui obiecti criticam instituere. Hoc unum fas est asserere, videlicet, temporum progressu, critices scientiam maiorem nactam esse perfectionem. Generatim sapiens vocatur criticus, qui in veritatis acquisitione iudicem nulli parti faventem se praebet, methodo procedendo rationabili, ita ut omnia scrutetur, super omnia invigilet, omniaque rigorose dimetiatur. Respectu libri alicuius sapiens vocatur criticus, si librum ipsum in sua totalitate, in suis partibus, necnon in forma rebusque contentis, propria investigatione complectatur. Critica vero, prouti de Libris inspiratis dicitur, et «biblica» nuncupatur, a quibusdam sub hisce verbis definiri consuevit: «Sacrae Scripturae examen, recentioribus inventionibus adhibitis, auxilioque aliarum disciplinarum, praecipue vero scientiae historicae ac linguisticae, peractum». Nonnulli criticam biblicam definiunt: «Textus Scripturae sacrae examen ad eiusdem Scripturae sacrae authenticitatem integritatemque ostendendam» (1).

Divisio critices biblicae est in criticam realem, superiorem ac sublimiorem, et in criticam inferiorem, textualem, ac verbalem. Prima, Librum sacrum in sua totalitate considerat, atque authenticitatem eius investigat, vel ad relationes inter libros sacros existentes constituendas operam navat. Secunda textus verba, propositionesque considerat, et textus originalis genuinita-

(1) Cf. Mignot, *Lettres sur les études ecclésiastiques*, 1908, p. 243-46.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

Usum latini sermonis per orbem universum tuetur ac fovet

Itaque, latine omnino exarata, scripta edit, quae populos omnes aliquo modo attingant, a publica re ad bonas artes, a litteris ad historias, a philosophicis ad sociales quaestiones, a nunciis et significationibus ad simplices et [illegible] stilo elegantes descriptiones, narratiunculas, dramaticas actiones; ab antiquitatis scientia ad dialogos vitae argumenta maxime communia tractantes, unde colloquia latine inire atque alere detur; a doctorum virorum scriptis nondum vulgatis aut parum cognitis ad primas adolescentum exercitationes, quae incitamentum veluti in palaestra eorum conatibus conferant; a Pontificiis denique documentis praecipuis ad iuris regulas in S. Congregationibus inductas; haec omnia ut quisque vel ex dissitis regionibus, aut cultu, doctrina, animi proclivitate, artibus alter ab altero difformis per commentarium eumdem explere desideria sua possit.

PRETIUM ANNUAE SUBNOTATIONIS EST:

In Italia libellarum 6;

ubique extra Italiam lib. 9 (Doll. 1,80; Sch. 7; M. 7; Rubl. 4; Coron. 9)

ante solvendum et recto tramite mittendum ad Societatem Editricem Romanam

ROMA — VIA DEL TRITONE, 46 — ROMA

QUAE COMMENTARIUM POSSIDET NUNC ATQUE ADMINISTRAT.

PRAEMIA SOCIIS CONSTITUTA IN ANNUM MCMXIII

Pro Sociis singulis, quorum sive carmine sive soluta oratione scripta in *Voce Urbis* per an. MCMXIII edita fuerint et a doctorum virorum collegio ad id constituto maxime commendata, *praemium erit argentei numismatis* ex iis, quae Pontificis Maximi iussu quotannis in festo Apostolorum Principis cudi solent, Sacro Purpuratorum Senatui, Romanae Curiae aulicisque pontificiis distribuenda.

Pro Sociis qui *libellas octo* pretio subnotationis addiderint, delectus erit unius ex tabulis aere mirifice cusis, magnitudine cm. 118 × 84, gesta Costantini M. Imperatoris referentibus prouti in Vaticanis aedibus Raphaël Sanctius eiusque discipuli penicillo expresserunt. Tabulae reddunt: *Pugnam inter Constantinum et Maxentium; Visum Crucis; Constantini Baptismum; Constantini donationem Pontifici factam.* — Si quis omnes cupiat, mittat lib. 32.

Pro Sociis, iisque Sacerdotibus, qui *lib. quadraginta quattuor* miserint, *Vox Urbis gratuito conceditur;* ii enim *Novum Breviarium Romanum* habebunt, iuxta nuperas dispositiones reformatum, charta vere Indica in 16° (15 × 9) ab editrice Pont. domo Desclée et Soc. impressum, splendide ac solide ex pelle vulgo *zigrino* conglutinatum, foliorum sectione eleganter aurata; quod sane venale prostat lib. 44. — Quin imo simul cum Breviario gratuito etiam a praelaudata editrice domo « Proprium Dioecesis » cuiusque religabitur, si socius ipse miserit, aut emi iusserit, praemisso, uti par est, « Proprii » eiusdem pretio.

lenda, exercendaque virtute praecipue sita sit, et ad perfectam virtutem consequendam, necessariam quandam praecursionem adhibeant litterae, illud profecto consequitur, ut nisi in qua litterarum cultura vigeat, florere absolute civitas nulla possit. Ponite vobis ante oculos omnes aetatis humanae partes, omnem publicorum temporum varietatem, omnes instituendae vitae rationes; et vias animo et cogitatione percurrite; nullam omnino reperietis, quae non ita litterarum auxilio indigeat, ut, eas si quis sustulerit, solem ipsum de mundo sustulisse videatur. Eae nos, ubi primum firmius incedere, atque articulatius loqui coepimus, de ipso prope nutricum acceptos sinu, titillatione quadam honestissimae voluptatis alliciunt, allectos praeceptis saluberrimis complent; non tantum bene dicendi, verum etiam bene vivendi commonstrant vias, excitant in animis nostris igniculos gloriae; quantus sit in virtute splendor, quanta in vitiis deformitas, edocent: quae qui semel bene penitus imbiberint, ii nunquam non postea et vitii turpitudinem omni studio refugient, et officii honestatisque rationem rebus aliis omnibus anteponent. Ut enim in semente posita spes messis est, ita totius reliquae vitae exspectatio ab educatione pueritiae pendet; ac vero infirmam illam ineuntis aetatulae teneritatem cum adolescentiae excepit, quae tandem alia res, aut animum praeclararum rerum studio accendere, aut effrenatis sese cupiditatibus, quibus ea pars insigniter agitari solet, frenos inicere, praeter litterarum tractationem, potest? Themistoclem olim, quum somnum capere adolescens non posset, dicere solitum tradunt, se Miltiadis trophaeo, quiescere volentem, excitari; quanto eos acrius incendi, atque inflammari necesse est, qui quotidie non unius, sed innumerabilium hominum virtute praestantium trophaea, non ex marmore constituta ad exigui praedicationem temporis, sed ad omnem aeternitatem commendata litteris intuentur? Neque vero pertimescendum est, ne aut labore frangantur, aut voluptatis irretiantur illecebris ii, qui aetatis suae florem litterarum studiis dedicandum esse statuerunt. Tanta siquidem est oblectatio paulatim acquirenda cognitione rerum sese pascentis animi, ut, ea qui fruuntur, ab iis neque laboris taedium, neque avocantium voluptatum blanditiae sentiantur. Itaque sapienter poetae, quum ceteros omnes Deos Veneris imperio subdidissent, in Minervam modo, et in studiorum praesides Musas, nihil ei, nihil Cupidini iuris esse voluerunt. Quin etiam illud ab iisdem memoriae proditum est, Iasonem olim, ceterosque Argonautas, quum eam insulam, quae ab amoenitate florumque copia nomen invenerat, praeternavigarent, periculumque esset, ne molli ac delicato Sirenum cantu, quae eam insulam incolebant, ad exitium perducerentur; unum in Orpheo perfugium habuisse: qui quum assedisset in puppi, simulque fides blande impellere digitis, simul vocem illam, qua rupes nemoraque traxerat, explicare coepisset, tanta simul aures animosque audientium voluptate complevit, ut iam Sirenum vocibus nemo navigantium moveretur. Hoc figmento, quid tandem aliud doctissimi homines, nisi id, quod nos volumus, indicarunt? Florida videlicet illa insula iuventus est. Eam qui quasi praetervehuntur, magno in periculo sunt, ne Sirenum, id est voluptatum blanditiis decepti, et at recto itinere abducti, in vada et scopulos deferantur. Quodnam igitur huic tanto periculo comparatum remedium est? Quod nisi Orphei, optimi ac sapientissimi vatis, lyra? Cuius suavitatem qui percipiunt, ii et Acheloidum cantus pro nihilo putant, et tandem institutum illud iter emensi, vellus aureum, id est, virtutem cum immortali coniunctam gloria, consequuntur. Nimirum ut maior lux minorem, ita minoris voluptatis sensum perceptio maioris extinguit.

Quanto autem voluptas ea, quae discendo sentitur, ceteris omnibus maior sinceriorque sit, vel illud indicio est, quod aliarum, etiam qui eis plurimum tribuunt, satietatem tamen quandam esse, ac taedium, confitentur; huius ut quisque percepit plurimum, ita eam arctius, atque avidius concupiscit. Quod si cui forte dubium est, prodeat in medium Crysippus, qui saepe studio intentus tanta voluptate fruebatur, ut eum, tanquam extra se positum, cibi potionisque caperet oblivio. Prodeat sollertissimus ille caelestium orbium non perscrutator tantum, sed etiam imitator, Syracusanus Archimedes, qui non modo earum rerum, quas natura fert, prae ea, quam capiebat e studiis, oblectatione memor non erat; sed in illa ipsa Syracusanae urbis direptione, ita defixus erat in studio, ut prius hostilis gladii cuspidem corpore exceperit, quam urbem in hostium potestatem venisse sentiret. O rem omnium saeculorum admiratione dignissimam! Diripiebatur urbs ea tempestate omnium opulentissima; effusi per vias milites, ut in quemque inciderant, sine ullo sexus, aetatis, ordinis discrimine obvios contrucidabant; undique gladiorum fulgor praestringebat oculos; undique armorum sonitus; undique cadentium tectorum fragor audiebatur; puerorum eiulatibus, mulierum lamentis, morientium gemitibus, militum clamoribus, privata publicaque omnia circumsonabant; ipsa urbs pene dimota, et convulsa sedibus suis, suorum civium in caede ac sanguine natabat, quum unius hominis mens in media civitate, civitatis ipsius casum ac ruinam non sentiebat. Solonem vero accepimus, quum in lectulo, morti proximus, decumberet, inaudissetque assidentes amicos, de re quapiam, summisse, ne ipsi molestiam parerent, disputantes, erecto, ut potuit, iam semimortuo capite, rogasse eos, ut aliquanto loquerentur elatius; sibi, si etiam moriens aliquid discere potuisset, discessum e vita iucundiorem fore. O discendi cupiditas, quid non efficis, ubi semel generosa ingenia occupasti? Tenebatur homo sapientissimus gravissima vi morbi defixus in lecto; vicinitate iam mortis pene corporis partibus sensus abscesserat; egregius ille animus mox liber ac solutus futurus, e corporeis vinculis exsilire

[illegible] secundum critices textualis dictae leges statuit (1). Critices biblicae obiectum est, authenticitatem, librorumque sacrorum integritatem probare; scilicet a) libros sacros esse vere eorum auctorum quibus tribuuntur, documentisque sufficientibus fulciri, per quae eorumdem inspiratio ostenditur, ac credibilitatis nostrae rationabilitas explicatur. Critices biblicae proprium est, [illegible] sacros sub aspectu historico litterali [illegible] [illegible], auctorem conditionesque vitae eius, tempus, [illegible], scopum compositionis investigare, atque res in libris sacris contentas per analysim exponere; b) integritatem [illegible] libri sacri demonstrationem adducere; [illegible] verbis, ostendere librum in eadem forma, in qua [illegible] auctore [illegible] [illegible] ad nos pervenisse, neque [illegible], neque diminutionem esse passum, neque [illegible] aliquam, vel per ornamentum vel per [illegible], vel per mutationem interfuisse. Critica [illegible] denique textus formam scrutatur, variationesque [illegible] [illegible] investigat, ut veritatem textus in[illegible].

[illegible] biblica duplicem adhibet processum; utitur [illegible] « criterio externo, » necnon « criterio interno ». Per criterium externum, historiae testimonium circa [illegible] originem vel circa factum aliquod cognoscit; per criterium vero internum, ipsius textus analysim [illegible], linguam libri, ipsasque res in libro contentas [illegible].

***

[illegible] critica biblica absque dubio peccat [illegible], quia interno abutitur criterio, dum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Contra [illegible] [illegible] [illegible] monuit Leo XIII: « Perspicuum est, — inquit ipse, — in quaestionibus rei historicae, cuiusmodi origo et conservatio librorum, [illegible] testimonia valere prae ceteris, eaque esse [illegible] [illegible] et conquirenda et excutienda: illas vero rationes internas plerumque non esse tanti, ut [illegible], nisi ad quamdam confirmationem, possint [illegible]. Secus si fiat, magna profecto consequentur [illegible]. Nam hostibus religionis plus confidentiae [illegible] [illegible] sacrorum authenticitatem Librorum impetant et discerpant: illud ipsum quod extollunt genus [illegible] sublimioris, eo demum recidet, ut suum quisque [illegible] praeiudicatamque opinionem interpretando sectentur: inde neque Scripturis quaesitum lumen accedet, neque ulla doctrinae oritura utilitas est, sed certa illa [illegible] erroris nota, quae est varietas et dissimilitudo [illegible], ut iam ipsi sunt documento huiusce novae [illegible] disciplinae: inde etiam, quia plerique infecti sunt [illegible] philosophiae et rationalismi placitis, ideo prophetias, miracula, cetera quaecumque naturae ordinem superent, ex sacris Libris dimovere non verebuntur ».

(1) Kant, *Enciclopedia scientifica*, ecc., traduzione del Cardinali, p. II, §§. 67.

(2) Kant, l. c.

***

Critices biblicae obiectum universalius est, quam obiectum tum Hermeneuticae biblicae, tum Exegesis biblicae. Hermeneutica enim est vox quae ab Hermete (Mercurio), qui credebatur deorum nuntius et interpres, (1) derivatur, et in genere dicitur « disciplina regulas complectens, quarum ope verus alicuius orationis sensus tutius erui et rite exponi potest »; et Hermeneutica biblica in specie definitur a Prof. Zapletal (2) « disciplina regulas complectens, quarum ope sensus s. Scripturae verus, i. e. a Spiritu Sancto intentus, tutius erui et rite exponi potest ». Obiectum materiale (seu id circa quod versatur) huius disciplinae est s. Scriptura seu libri canonici utriusque Foederis; obiectum autem formale (seu id quod in obiecto materiali respicit) sunt regulae interpretationis.

Exegesis vero est proprium alicuius dicti obscura explicare; est regularum Hermeneuticae applicatio; est textus biblici explicatio atque interpretatio. Critices biblicae autem, uti vidimus, obiectum est authenticitatem librorumque sacrorum integritatem probare.

Criticus biblicus, Hermeneuticae biblicae et Exegesis catholicus sapiens, ad veritatem Scripturae sacrae defendendam normam a Concilio Tridentino traditam prae oculis habeat (3): « Nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia... aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat ».

Reginaldus Fei O. P.

(1) *Act. 14, 11*, Lystrenses vocaverunt Paulum « Mercurium », quoniam ipse erat dux verbi.

(2) *Hermeneutica Biblica, Prolegomena* §§ I.

(3) Conc. Trid. Sess. IV, Denz. 667.

SELECTA EX BIBLIOTHECIS ET ARCHIVIS

M. A. Mureti oratio de laudibus litterarum (1)

... Magna omnino vis magnumque momentum positum est in litteris ad conservandas, bonisque cumulandas omnibus civitates. Nam quum felicitas publica, ad quam humana omnia referenda sunt, et singulorum civium felicitate constet; singulorum autem felicitas in exco-

(1) Quae clarissimus socius noster Marcus Galdi recens in nostro commentario scripsit (an. XVI, n. III), de causis ob quas iuvenes in litteris ediscendis languescant, frugem aliquam latinitatis causae ferre visa nobis iucunde sunt; siquidem nonnulli socii alii a nobis quaesiverunt, ut Mureti orationes a Galdio tanto cum animi ardore commendatas, nostrisque diebus — dolendum sane! — parum cognitas, in nostris paginis ederemus. Quod quidem libenter hodie aggredimur. Sequentur, quum congruum spatium habebimus, non solum oratio « de utilitate et praestantia litterarum humaniorum adversus quosdam earum vituperatores », sed illa etiam « de via ac ratione tradendarum disciplinarum », in qua si studiorum prospectus a magistro illo doctissimo traditur cum nostra aetate haud facile nominatim congruens, is tamen in universum talis apparet, qui ad humaniorum studiorum necessariam instaurationem utilitatis auxilium aliquod sit proculdubio allaturus. — Oratio quam hodie exhibemus habita a Mureto fuit Venetiis mense Octobri MDLIV.

nocte, quae mortem ipsius antecessit, Platonis dialogum de animorum immortalitate legisse aliquoties dicitur. Atque hoc praeclare olim intellexisse videntur Mitylenaei, praecipuam esse in republica vim litterarum, qui, quos populos bello devicerant, nulla eis aliam poenam irrogabant, nisi ut ne liberos suos litteras edocerent. Sciebant videlicet eas tantum civitates florere posse, in quibus litterarum studia colerentur. Cuius rei cur tandem ali•nde exempla repetamus? An vero, cives, quod viget hodie vestra republica, quod floret, quod beata est, quod quum ceterae orbis universi partes gravissimis bellorum tempestatibus agitentur, una haec (quod ei Deus Opt. Max. proprium ac perpetuum faxit) in pace atque in otio conquiescit, aliunde id fieri credimus, quam quod ei et praesunt homines cum ceteris omnibus, tum hac eruditionis et sapientiae laude clarissimi, et semper eorum simillimi praefuerunt? O divine Plato, tua sunt omnia et dicta et cogitata praeclara. Tu dicere solebas, tunc demum respublicas beatas fore, quum eas aut philosophi coepissent regere, aut qui regerent, philosophari. Tuum hoc sapientissimum oraculum perpetua iam mille amplius annorum felicitate Venetorum Respublica comprobavit. Equidem quo longius in altum invehor, patres amplissimi, eo mihi amplior et patientior orationis quasi cursus ostenditur. Sed et temporis me ratio, et vestra singularis sapientia, ut vela contraham, portumque tandem aliquando respiciam, monet. Neque enim credibile est, posse aut me, aut quemquam de litterarum praestantia fructibusque, qui ex earum tractatione capiuntur, vobiscum melius, aut copiosius, quam unumquemque vestrum secum loqui, et mihi non tam orationis conquirenda copia est, quam vestra societas refugienda. Itaque finem dicendi faciam, si vos prius etiam atque etiam rogavero, ut si forte minus a me ornate aut copiose dictum est, quam ut huius loci amplitudo, et summa audientium dignitas postulabat, meum tamen idcirco, placendi vobis studium ne improbetis. Ego quidem si non indignus a vobis, qui saepius audiar, iudicer, erit quod mihi magnopere gratuler; sin forte; sed reprimam me, neque committam, ut meis ipse votis videar male ominari, qui tamen a tot, tam praeclaris viris, tanta benignitate auditus fuerim, magnum mihi non huius modo laboris, sed totius anteactae vitae fructum hodierno die vestro singulari beneficio videor consecutus. Dixi.

Ineuntis aetatis inscitia senum constituenda et regenda prudentia est.

Cic., *De offic.* I, 34.

Virtus est vitium fugere, et sapientia prima
Stultitia caruisse,...

Horat,, *Ep.* I, 1.

Sera numquam est ad bonos mores via.

Senec., *Agamemn.*, act. II.

HORAE SUBSECIVAE

CONSTANTINI MAGNI SOMNIUM

Occiduas iam prona dies festinat ad undas,
Et nox tellurem obvolvit nigrantibus alis,
Cum Constantinus, caelesti laetus honore,
Prodigioque Crucis, iam fessa dat ossa sopori.
In somnis illi sese, pulcherrimus ore,
Bisgenitus Natus manifesta in luce videndum
Offert, festiva aligerûm stipante corona.
Tegmine fulgenti et variis distincta figuris,
Candida eum vestis tenui circumdat amictu;
Sceptra tenet dextra, diademate tempora fulgent.
Leniter arridens, miti sic pectore fatur:
« Maxime Gallorum ductor, si solvere gentem
Nexibus hesperiam duris, regnoque superbo
Est animus, nostris facilem da vocibus aurem.
Tessera Christiadum, medio quae pendula caelo
Apparet vobis, diffulgens solis ad instar,
Vexillum sit pugnae, sperataeque salutis
Pignus. Crede mihi: vires, animique vigebunt
Illius adspectu: frustra Maxentius ipse
Tela parat, frustra bellum committere tentat.
Ah! nimium infelix! nec dum implacabile sentit
A tergo funus, crudelia stamina rumpens.
Ligneus, armorum et fugientum pondere pressus,
Praecipitat pons, absorbet Tibris unda tyrannum.
Libertas tandem inde meis cultoribus orta,
Relligio terris cunctis dominabitur altrix,
Fraterno populi iungentur foedere amoris.
Macte animis esto: sum magno aequaeva Parenti
Progenies, quae mortali sub imagine missa
Humanum genus aeterna de morte reduxi,
Optatamque dedi mundo per saecula pacem.
Ne dubites, quaeso, longos perferre labores,
Me duce, nec saevis caput obiectare periclis,
Iam tibi laeta parat memorandum Roma trophaeum ».
Attonitus Caesar visis, dictisque benigni
Numinis, ex oculis somnoque et nocte fugatis,
Corripit e stratis corpus supplexque supinas
Ad caelum palmas humili cum voce tetendit:
« Deliciae, Iesu, et summi Genitoris imago,
Aeque Deo Deus, atque salus mortalibus aegris,
Ecquis condignas poterit Tibi reddere grates
Munere pro tanto? Unde mihi tam mira parantur
Dona? Utinam, Deus alme, tuum vitale lavacrum
Accipere hic liceat, niveas et cingere vestes.
Verum cum nobis nondum haec concessa facultas,
En tibi perpetuo memorem spondemus amorem
Atque palam meritos indicimus undique honores:
Undique Christiadis consurgant templa decora,
Quae prece ferventi resonent et carmine sacro.
Ius, legesque tuas noster tutabitur ensis ».
Vix ea fatus, longe alios in pectore sensus
Concipit; haud mora, mox cunctos iubet ipse morantes

[illegible], quum quidquid supererat virium, eo contulit, ut deficiente lingua, vocibusque interruptis ac morientibus, quum doctrinae, cogitationisque desiderium indicaret. Quid hunc verisimile est firmum ac valentem fecisse; qui ne mori quidem, nisi discendo, voluerit? Merito igitur tam diu floruit Atheniensium respublica, quamdiu tam praeclari viri tenuit disciplinam. Sed, ut eo redeamus, unde nos facta praeclarissimorum hominum mentio paulisper abduxit, dici profecto non potest, adolescentes nobilissimi (vos enim, vos mea iam compellabit oratio), dici, inquam, non potest, ea studia, in quae nunc toto pectore incumbitis, quanto olim vobis, et ornamento, et auxilio futura sint, quum vos, et generis vestri nobilitas, et vestra virtus ad reipublicae gubernacula admoverit. Etenim quibus artibus civitates [illegible] conservantur, pietate, iustitia, fortitudine, imprimisque prudentia, earum sunt omnium [illegible] quasi semina litterarum prodita monumentis. Neque vero haec a me ita disputantur, ut contendam, nisi [illegible] eruditum, civem patriae utilem esse neminem posse; sed hoc dico: nisi litteris exculti sunt ii, qui, [illegible] in reipublicae puppi sedentes, clavum tenent, [illegible] eos muneris sui iisque praecipuis partibus [illegible] defuturos. Nam quum duo publicorum temporum [illegible] sint, unum pacis, alterum belli, quorum [illegible] semper optabile est, alterum nunquam optabile, [illegible] necessarium, quomodo, ut hanc partem [illegible] loco attingamus, in pace, civibus iura describere, quantum cuique tribuendum sit, intelligere, [illegible] inter se dissidia componere, verba publice facere, [illegible] cum laude gerere, praeterita tenere, futura [illegible], quid in omnibus rebus factu optimum sit, [illegible], et ex aliis alia colligere poterit, nisi qui haec [illegible] ex litterarum fontibus haurienda omnia existimaverit? Nisi vero eorum recipienda sententia est, qui [illegible] posse, ut qui reipublicae praeest, quamvis [illegible] sit expers, tamen ad eas res, quas modo [illegible], aliena opera non incommode utatur. An [illegible] T. Manlium Torquatum, memoriae proditum est, [illegible] consul declaratus fuisset, excusasse valetudinem [illegible], et summum imperium detractasse; quod [illegible] duceret, si capita ac fortunas ceterorum [illegible], qui alienis oculis omnia gerere cogeretur, qui [illegible] ingenio, alienaque lingua ad omnia uti necesse [illegible], ii satis ad gubernandos ceteros idonei viderentur? At oculorum quidem lumine carentes, nihil [illegible] acie ingenii etiam futura cernere, optimeque [illegible]; quales in fabulis Tiresiam, in historiis Appium legimus; cuius vero doctrinarum luce careat animus, quid is tandem gerere, quid suscipere, quid [illegible] praeclarum potest? Sed sunt quidam homines, qui quum litterarum tractationem tranquillis pacatisque temporibus et honestam imprimis et utilem esse fateantur, iidem tamen, quum occupata bello aliquo civitas est, latere eas, quasi perterritas metu, et inter tubarum lituorumque clangorem, nullum sui amplius praebere usum arbitrantur. Quorum nobis hac in parte coarguendus error est, et quantum vel in medio bellorum tumultu litterae valeant, aperiendum. Etenim si corporis tantum, non etiam animi, viribus bella gererentur, um isti fortasse aliquid dicerent: nunc quis est, qui quum mihi et maximum esse in bellis consilio ac prudentiae locum, et eas virtutes bona ex parte litterarum studio comparari, certe quidem insigniter augeri, confirmarique concesserit, idem tamen earum scientiam in bello inutilem esse contendat? An ignoramus celebre illud regis Agamemnonis votum, qui ut Troia facilius potiretur, non Achillis, aut Aiacis, sed Nestoris decem similes optabat sibi? Neque temporis nobis ad vivendum a natura praescripti ea longitudo est, neque ita fert humanarum rerum ratio, ut multis admodum bellis interfuisse unus idemque possit: itaque qui unum alterumve spectant, multum sibi militaris prudentiae collegisse existimantur. Quid eos iudicabimus, qui hoc sibi diuturna librorum evolutione pepererunt, ut omnibus, quotquot post hominum memoriam gesta sunt, bellis interfuisse videantur? Quod si quis ita bella aliquot spectare posset, ut utriusque partis consilia teneret, rerum administrandarum viam, rationemque cognosceret, eventus animo cerneret, quid non ei postea in rebus bellicis omnium consensu tribueretur? At haec omnia, qui versantur in litteris, aliaque plurima ac pulcherrima, otiosi ac sedentes consequuntur. Taceo, quam multa expressa sunt eruditissimorum hominum scriptis de virtute, de gloria, de caritate patriae; de animorum aeternitate, de praemiis, quae post mortem manent eos, qui se pro patria animose ac fortiter gesserint; quae tantam vim habent, ut neque qui ea ignorent, verae laudis habere gustum, neque qui tractant, verae ac solidae gloriae ullam omnino rem anteferre possint. Qui illud, an non quantivis est, quod saepe labentes iam ac deficientes exercitus eloquentum hominum voce legimus fuisse revocatos? Citetur testis Lacedaemoniorum civitas, cuius exercitus Tyrtaei poetae versibus inflammatus, pulcherrimum illam de Messeniis victoriam reportavit. Dies me deficiet, si aut eruditos homines, qui bellicis laudibus praestiterunt, aut fortissimos Imperatores, qui eruditionis et doctrinae gloria excelluerunt, enumerare instituam. Nam, et Architam Tarentinum sexies exercitum duxisse comperimus, et Melissum navalibus aliquot victoriis insignem fuisse, et ter stipendia fecisse Socratem, et Platonem, et Xenophontem egregiam in bello civibus suis operam praestitisse. Quid illa propugnacula Graeciae, Periclem, Themistoclem, Epaminondam loquar? Quid illa Romani Imperii columina, Scipiones, Lucullos, Fabios, Marcellos, aliosque innumerabiles proferam? Quos omnes quum bellicis laudibus claros, tum praestantes doctrinae studiis fuisse, historiae loquuntur. Nam Iulium Caesarem, quis nescit, utra laude praestaret, ambiguum posteris reliquisse? Brutus autem, quanto litterarum ardore flagraverit, vel ex eo colligi potest, quod ea ipsa

quum de fide sanctissima esset quaestio, ad impietatem subdole traheretur. Ipse pericula, erroresque portendens, rectam atque germanam christianorum sapientiam liberrimo ore, suffragantibus episcopis, adnuente populo, adseruit.

In hisce rerum adiunctis praesertim egregia viri sapientia enituit. Atque scitus, disertus enarrator in proposita inopinata difficultate, suorum commodis humanissime inserviens, atque religionis iura mirum in modum omnique tempore adserens, omnium sibi benevolentiam atque admirationem magis in dies conciliaverat.

Sic se res de Ioachimo Peccio apud Belgas habebant, quum ex improviso Romam vocatur, ad regendam Perusinorum Dioecesim.

VII. — Episcopus Perusinorum et Pater Cardinalis.

Narratur Probus, olim Aemiliae praefectus, Ambrosio Mediolanum proficiscenti, gravibus discordiis dilaceratam ob Arianam pravitatem, dixisse: « Vade, age [illegible] ut iudex, sed ut Episcopus ». Qui pro officii sui munere templum ingressus, et ut commotam civitatem sedaret, quum multa de quiete et tranquillitate reipublicae praeclare diceret, de repente puero Ambrosium Episcopum exclamante, universi populi vox erupit [illegible] [illegible] deposcentis.

Id propemodum Ioachimo Peccio Perusii accidit. Namque, etsi nunc erat orator apud Belgas, adhuc tamen ob praeclaras ingenii virtutes Perusinis est ita [illegible] atque acceptus, ut ubi primum I. Sabattinius Episcopus, omnibus flebilis desideratus est, universorum consensu eum sibi cives Episcopum postulent, eumque enixis precibus a Pontifice Maximo exoptent. Etiam nunc erat in terris Gregorius XVI, qui laetus omnino quem antea miserat Legatum praetoria potestate, nunc Episcopum postulari, facile admodum assensit.

Ipse legatione Belgica decedens, claris iam familiaritatibus florens, peragratis celebrioribus Europae urbibus, Romam rediit, quum Pontifex gravi morbo tentatus placido exitu ad sedes caelestium emigravit. Religioni fuit ipsi in urbe morari in diem quo, incredibili Romanorum laetitia, Pius IX Pontifex Maximus est designatus, regnumque sibi demandatum suscepit. Tum denique vel inter cives romanos gaudio gestientes, difficiliora tempora mente praesagiens, ad sedem honoris sui festinanter se contulit.

Non adgredior illustrem, gravissimam, quaeque tam late patet, ut vix aliud argumentum queat excogitari, in quo sibi magis amplissimus quisque orator placeat atque exultet.

Non iam amplius ignotus, sed omni cuique probatissimus, universis civium ordinibus adclamantibus, peramanter accipitur, eique omnia fausta a superis omnes adprecantur.

In sacro munere obeundo ita est versatus, ut optimarum partium et esset et existimaretur, neque tamen se civilibus fluctibus committeret, quod non magis eos in sua potestate existimabat esse, qui se his dedissent, quam qui maritimis iactarentur.

Itaque vix rerum potito, nihil sibi potius fuit quam ut viros legeret divina et rerum usu spectatissimos, qui ipsi essent adiumento. Ut egenis feliciter leviterque prospiceret, qui civitatem saepe deturpare solent, receptus aere collato brevi constituit, ipsis custodiendis alendisque, annuo quoque proventu adtributo: ludos publicos pueris aperire, virgines lectissimas Deo devotas arcessere ad puellas tutandas, instituendas, ut vel a prima aetatula honestis artibus imbutas, ipsa virtutis illecebra potius quam legum metus a maleficiis deterreat. Ad haec Episcopi providentia quoque [illegible] est, ut in pagis robusta et valens tunicata pubes innocentissimis maiorum institutis addicta, antiqui [illegible] candorem tueatur.

Sed indica lues, quae [illegible] in urbe [illegible], haec omnia [illegible] permiscere eiusque consiliis obluctari coepit.

Eius vero prudentia, ne aegrotantibus vel [illegible] deessent vel adiutorium, [illegible] [illegible] dotes vel commodiores [illegible] [illegible] cuique securi ac divino numine freti, [illegible] morbo perculsis opem ferant. Nihil hoc gravissimo tempore intentatum reliquit, ut miseri curis recreentur, salutem recipiant, et omnibus studiis, medicorumque praescriptionibus, ne magis morbus inter eos vagetur caveatur, quo [illegible] lues brevi [illegible] gravi[illegible] caruerit, atque in [illegible] [illegible] [illegible].

Sed grave malum [illegible].

Iam eae res in Italia agitabantur, quae omnium quietem perturbarent. Nam motus populares et seditiones in proximiore Hetruria, [illegible], quibus patres nostri interfuerant, [illegible]. [illegible] primo [illegible], adveniente anno millesimo octingentesimo nono et quinquagesimo, et mox factiosi homines callide libertate abutentes, atroces in principis maiestatem cooriuntur.

Indignis honores, imperia, sacerdotia exprobrare, communem libertatem queri, senescentis sacri principatus vices dolere: atque iam tempus adesse ut omnes simul populi diversarum Italiae regionum ab stirpe similes iisdem et legibus in unam gentem coalescant. Multi libertina audacia praediti, in urbem irrumpere, et omnia quaestui habentes et aliorum divitiis, uti ex hostibus praedae palam inhiantes. Parum abfuit, ita nimirum ferentibus Perusinorum fatis, quin exactis civitatis rectoribus, in alterna vulnera, tamquam ad tristes inferias, se mutuo converterent.

Tunc perspicue adparuit Peccii prudentia, qui in tanta rerum hominumque commotione, verbis, praesentia, consilio inter ipsa pericula inclaruit, maioremque suorum sanguinis effusionem prohibuit.

(Ad proximum numerum).

SUBALPINUS.

[illegible] atque ordine castra teneri.
[illegible] properant iussi; mox aequore toto
Belligerum glomerata manus fulgentibus armis,
Et [illegible] campi legionibus horrent.
At Caesar, sublimis equo, mirabile pandens
Vexillum, arcano Labari de nomine dictum,
Et Cruce, perfusa gemmis auroque, coruscum:
« Hoc, - inquit, - signum donat Regnator olympi;
Sub Crucis auspicio, ut formis spectatis in ipsa
Expressum auratis, victoria certa sequetur;
Nam dabitur Christi atque hostes submittere rostros,
Et nova felici procedere tempora cursu ».
Exsultant cuncti et laeto clamore salutant
[illegible] signum, tibi gratias, dive Redemptor,
[illegible], numenque tuum laudesque canentes:
[illegible] castella sequemur, salimusque propinqui -
[illegible] animus, [illegible] triumphum ».
Talia dicta dabantur, ardentia vota coronat
[illegible] felix: Christi promissa supremo
[illegible] implentur: [illegible] insigne hic caelo
[illegible], nec non solemnia cultu
[illegible], totum hoc [illegible] renovata per orbem.
Det Christi Sponsae, Omnipotens, ut ubique decorum
[illegible] pace [illegible] et libertate fruatur!

[illegible]

DE LEONE XIII P. M.

COMMENTARIUS (1)

Quapropter id inter omnes convenit, Leopoldum, ut erat experrecta mente et strenuus, si ad optimates potius respexisset, summi et perfectissimi Principis laudem apud aequales habiturum fuisse.

Ita erant res, quum Ioachimus Pecci ad Leopoldum pervenit. Qui humano vultu iuvenem Pontificis Maximi Nuncium accepit, et vix eum agnovit pietate et doctrina insignem, quum paterna paene benevolentia eum est prosecutus. Etsi in ipso aetatis flore erat, archiepiscopali dignitate ex more honestari eum voluerat Gregorius XVI, qui maximam sibi ac religioni felicitatem et decorem ex eius legatione fore sperabat.

Hoc enim totis viribus nitebatur, et magni operam eius futuram esse confidebat, si Nuncius industria atque prudentia ipsum Principem sibi conciliare potuisset, et ita rebellantibus a sancto religionis iure obstitisset, ad quorum arbitrium pleraque in Belgis iamdiu geri videbantur. Et ipse vel in primo suo adventu ita sibi eum amicitia devinxit, ut nihil carius iam haberet quam eius voluntati pro viribus obsequi. Cives quoque primores alloquio, benignitate et ipsa vultus dignitate, quam recte romanam dixeris, mitissimoque animo sibi facile adquisivit. Multum praeterea in iudiciis privatis versabatur, saepe in Episcoporum conventum prodibat; nulla res maior sine Pontificis Nuncio gerebatur; hic celeriter quae opus erant reperiebat, facile eadem oratione explicabat.

Neque minus in rebus gerendis promptus quam excogitandis, quod et de instantibus verissime iudicabat, et de futuris callidissime coniiciebat. Quo factum est, ut brevi admodum tempore illustraretur et maxime omnibus adprobaretur.

Sui tamen consilii, sacri Romani principatus adsiduus vindex egregium civilis prudentiae sese exhibebat specimen, et gentes catholicae professionis a potentiorum iniuria sollerter prohibebat. Sapide tamen se identidem gerebat. Namque civis in primis romanus, argutia, saepe sapienterque vel in aulicis conventibus utebatur, ut adversariorum iactantiam lepide contunderet.

Sed temperatae suavesque erant, quae nunc Martialem redolebant, nunc Iuvenalem in eos qui perniciem Nomini christiano minarentur; et aptis omnino verbis multoque acumine hominum mores et ingenia describens velamine quodam sapienti corripiebat, easque simul dictione atque elegantia, quae ad caelum laudibus ferebatur. Sic autem gallice loquebatur, ut Parisiis natus videretur; tanta insuper suavitas huius sermonis, ut appareret in eo nativum quemdam leporem esse, et non adscitum. Eiusmodi verba salibus romanis adspersa, diu per ora hominum iocose volitabant, quae ex aula per vicos passim et per fora vulgo ferebantur. Subridens aliquando *fortius et melius plerumque secabat res*. Quo facto nomen Nuncii Pontificalis omnium sermone laudabiliter longius ferebatur.

Quum in circulum venisset, in quo aut de republica disputaretur, aut de philosophia sermo haberetur, nunquam inde prius discedebat, quam ad finem sermo esset adductus. Erat etiam tunc disertus, ut nemo ei par esse videretur eloquentia, neque minus concinnus in brevitate respondendi quam in perpetua oratione ornatus.

Quod quidem maximi habebatur in Belgis, qui quum populari potestate admodum regantur, omnis res publica libero ore defendi atque actitari consuevit. Eloquentia enim res omnes ad bellum, ad pacem, ad leges, ad iudicia spectantes agebantur; atque plures qui ad munera publica sibi viam munirent, et pulcri sensui magis adsuescerent, ad eius consuetudinem moremque deducebantur.

Quamobrem ipse rex verbis et scriptis etiam atque etiam Nuncii eloquentiam admiratus, omnia ei in posterum felicitatis omina honorumque auspicabatur.

Interea omnium maxima inter cives exorta erat contentio, in qua vigentem se ac parem negotiis ostendit. Etenim pacem atque aequitatem suadendo fortiter adversariis restitit, et sollertiae praesertim laude inclaruit. Quaedam enim impiorum placita de puerili institutione per speciem libertatis eo potissimum spectabant, ut Belgica soboles in neutram veluti partem abrepta,

(1) [illegible]

Cryptoporticus ad « apodyterium » ducebat, conclave scilicet ubi vestes deponebantur. Inde ad « frigidarium » accessus, cuius in medio « baptismus », hoc est aquae frigidae piscina, patebat. Sequebatur « tepidarium »; quo in conclavi aer tum per candentes carbones, tum per vapores aptis cuniculis immissos, ad certum caloris gradum sustentabatur. Tepidarii usus duplex; alter ad impediendum, ne transitus a thermis ad caelum nocens corpori fieret; alter ut corpus post lotionem per servum, cui « alipta » nomen, et destringeretur et unguentis oblineretur.

Hinc ad « caldarium » aditus, duobus partibus distinctum, « alveus » et « laconicum »; altera, constabat fossa cavata ex lapide, vel etiam structili, suos gradus intus habente ad descendendum, et pulvinum ad innitendum; altera - ita appellata quoniam a Laconicorum moribus invecta, - locus erat cameratus, in quo sicco calore sudor provocaretur. Accenso enim igne sub ipso pavimento, quod eam ob rem vacuum instruebatur et suspensum - «hypocaustum» dicebatur - flamma et calor per tubulos in ipsum laconicum ascendebat et ad summam camerae curvaturam; in cuius medio foramen aperiebatur, clypeo aeneo catena apto obstructum; quo clypeo remisso, patebat calori aditus, ut ad superiora conscenderet, aestumque laconici minueret; reducto, omnis calor in laconico inclusus vim suam augebat, atque hac ratione temperatura sudationis perficiebatur, qua cruditates digererentur ac solverentur. In laconici denique centro vas erat grande latique oris - « labrum » - aqua repletum, qua lutor sese aspergebat, effusum sudorem a se abradens.

Simili prope modo balnea privata disposita erant, quorum nomen, ut a balineis, h. e. publicis balneis (« thermae » etiam vulgo nuncupatis) distingueretur, singularem numerum continenter retinuit. Quamquam « balneum » de nobilibus ac divitibus aedificiis proprie dicebatur; « lavatrina » de dimissioribus, constans plerumque cubiculo cum supellectili ad corpus abluendum idonea.

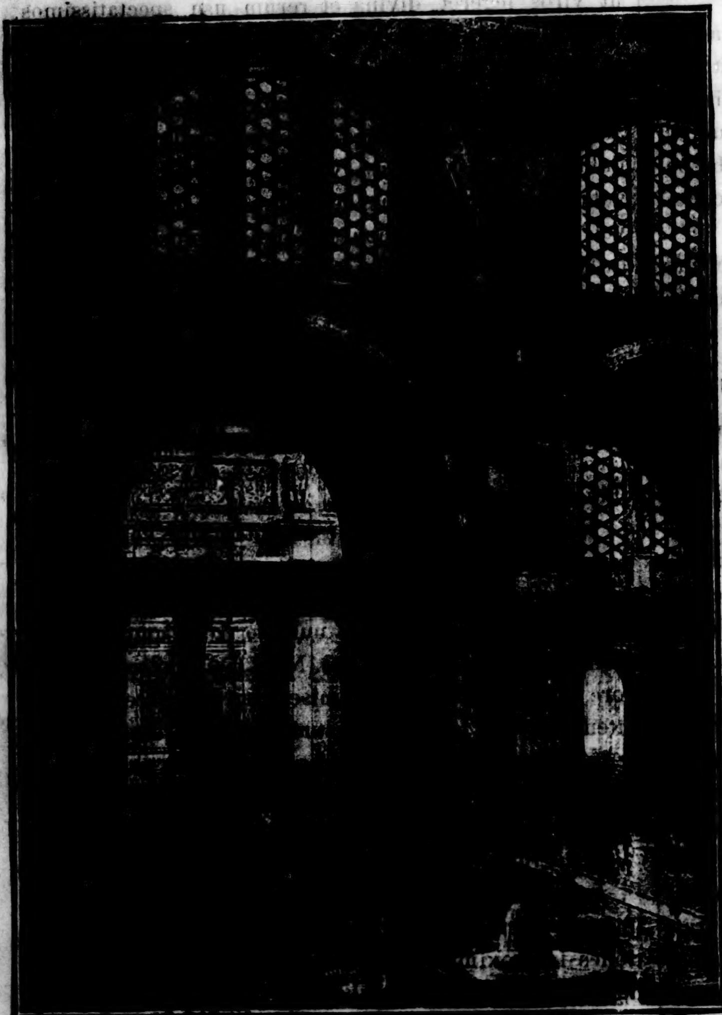
Thermarum Diocletiani ruinae (Ex tabula, quam aere cusit Piranesius).

***

Romano imperio in ruinam collapso, in ruinam quoque sumptuosae thermarum aedes ceciderunt.

Medio quod appellamus aevo, nedum balineae, ne balneum quidem in domibus, ipsisque in principum castellis, nobis offeruntur. Ut ad novam vitam Romanorum balneorum morem revocatum inveniamus, ad renatarum tum litterarum tum artium aetatem veniendum est; quo tempore iterum cubicula ad lotiones et balnea comptissime marmore atque picturis decorari coepta sunt, quemadmodum Romae in domo Cardinalis de Bibbiena apud Vaticanum, et Clementis VII P. M. in castro S. Angeli' magna cum admiratione videre adhuc licet.

DE VETERUM BALNEIS

Atrium thermarum Caracallae in integrum restitutum.

Populi, qui prisca aetate floruerunt, iam inde a remotissimis historiae suae temporibus in heroum vita narrationes plures inseruere, unde aquae pretium ostenderetur; ingeniosisque fictionibus balneorum utilitatem exprimentes, ponto, flumini cuique, singulisque paene fontibus suum numen tribuerunt. Quin etiam, teste Ibyco, Herculem effinxerunt calidi lavacri inventorem, quibus diuturno labore defessus uteretur, sive Vulcano, sive Minerva id remedium ei suadente.

Homerus saepenumero de balneis loquitur tamquam de praecipuo hospitii officio; Hippocrates - mirus ille vir, cuius opera, argutis sapientibusque animadversionibus et iudiciis redundantia, etiam nunc admiramur - balnea innumeris morbis mederi optime monuit; Plinius denique metallicae aquae venas non immerito, et quasi nostra tempora praevidens, « urbem condere » scripsit.

Scimus Lacedaemone civibus omnibus quotidianam in Eurota lotionem lege iussam. Graecia capta etiam balneorum usu ferum victorem cepit, et ipsa aquarum publica aedificia agresti Latio intulit; quae « balineae » appellata sunt, atque magnitudine et splendore Graeca superarunt.

Sic Antonius Caracalla thermas suo insignes nomine struxit, quarum cellam solearem, id est in qua forent balneo destinata solia, negarunt architectonicae consulti, ulla posse exprimi imitatione. Nam ex aere vel cupro cancelli fuere superpositi, quibus concameratio tota concrederetur. Atque Diocletianus Romae, Maximianus Carthagine ac Mediolani, thermas pariter eas instituerunt, quarum vestigia, ad nostros usque dies admiranda, aedificiorum et vastitatem et magnificentiam apprime indigitant.

***

Ex iis, et maxime a balineis Pompeiis detecta, licet huiusmodi aedificiorum rationes atque dispositionem deducere.

Plures erant aditus, quorum alii iis qui ad aquas venirent, alii famulis; unum denique mulieribus, quae balineas suas habebant a virorum omnino separatas.

Ostium in atrium immittebat, amplum satis columnisque decorum, et subselliis plerumque iuxta latera munitum, in commodum sive servorum domini reditum exspectantium, sive generatim civium, quibus aliqua de causa illic esset commorandum.

Prope, cubiculum erat, cuius non satis liquet usus, utrum procoetonis, an balneorum moderatoris.

Termarum Caracallae forma.

G. — Id ego curo scilicet! I, curre; non tamen feceris impune.

N. — Neque has minas adeo Magistrum celavero.

G. — Dic quidquid in buccam venerit; non laboro.

. . . .

MARTINUS, DISCIPULUS. — Decuriae praefectus nostrae notavit me signo ignorantiae.

VITUS, DISCIPULUS. — Merito: ad singulos versus haesitas.

M. — Immo non amplius his me fefellit memoria.

V. — Certabo quovis pignore ignorare te lectionem: sit Magister arbiter.

MAG. — Quid deponis, Vite, si citra errorem reddiderit?

V. — Ego pro illo luam.

MAG. — Dura conditio: sed quid si causa cadas?

V. — Equidem stabo conventis.

MAG. — Periclitemini.

PAROEMIAE SIVE ADAGIA

Nuces relinquere.

Nuces relinquere est, omissis studiis ac nugis pueri'ibus, ad graviora magisque s ria converti. Persius:

..... *Et nucibus facimus quaecumque relictis,*
Cum sapimus patruos.

Translata metaphora a vetusta nuptiarum caeremonia, in quibus sponsus uxorem ducens nuces spargebat, utpote iam pueritiae renuncians. Ita Catullus in carmine nuptiali:

Da, puer, propere nuces.

Et Virgilius in *Bucolicis* (ecl. VIII):

Sparge, marite, nuces.

Quamquam Plinius (lib. XV, cap. XXII) causas alias affert, quam ob rem nuces in nuptialibus caeremoniis consueverint antiquitus adhiberi. Sed praestat ipsius referre verba: «Nuces, - inquit - inglandes, quamquam et ipsae nuptialium Fescenninorum comites, multum pineis minores universitate, eaedemque portione ampliores nucleo. Nec non et honor his naturae peculiaris, gemino protectis operimento, pulvinati primum calicis, mox lignei putaminis. Quae causa eas nuptiis fecit religiosas, tot modis foetu munito, quod est verisimilius, quam quia caedendo tripudium sonumve faciant».

Festus item indicat, in nuptiis a pueris nuces spargi solitas, ut novae nuptae, intranti domum novi mariti, faustum esset auspicium, Addit Servius pueros catamitos, quum resipiscerent, solitos nuces spargere, significantes se posthac omnia puerilia spernere. Vel hinc igitur, vel certe a puerorum lusibus, qui nucibus peraguntur, ductum proverbium videri potest. Nam talis ac nucibus olim lusitasse pueros, vel Horatius testis, quum ait: «Te talos, Aule, nucesque».

Proinde ad hanc proverbii formam pertinebunt et reliquae illae figurae: Nunquam a nucibus recedere — Redire ad nuces — Nuces abiicere — Nuces intermittere — Nucibus indulgere — Nuces repetere, etc.

Bis pueri senes.

Una est ex illis proverbialibus inscriptionibus satyrarum Varronis. Quadrabit in eos, qui provectiore quum sint aetate, tamen puerilibus quibusdam studiis intempestiviter detinentur. Aut in senes aetatis vitio desipiscentes, tamquam iterum in pueritiam revolutos. Seneca: «Non - inquit - bis pueri sumus, ut vulgo dicitur, sed semper; verum hoc interest, quod maiora non ludimus». Plato, in libro de republica I, habet quae latine reddita sic sonant: «Non solum igitur senex, ut videtur, bis erit puer, sed ipse etiam temulentus». Et Aristophanes in *Nubibus*: «Pueri, inquies, tibi videri facinus illud esse. Respondeo ipse contra, senes bis esse pupos».

Sophocles autem in *Peleo*: «Ego Peleum Aeaco fatum, pueri in vicem, senem puella moderor atque tempero. Nam iterum puer quisquis senescit redditur».

Theopompus: «Pueros bis esse recte senes dicuntur». — Antiphon: «Senem nutrire perinde est, quasi nutrices puerum». — Lucianus: «Sic enim fiet, ut verum videatur adagium, quo dici solet, senes rursum repuerascere».

Huc pertinet quod in libro *De lingua latina* III scribit Varro, identidem in Atellanis haberi pupum senem, quod Osci suapte lingua vocent *casnar*; nam veteres pupum vocabant puerum. Neque vero proverbium ideo tantum esse dictum, quod senes aetatis culpa desipiscant; verum etiam quod omnibus modis in senibus iam velut exacta vita ad initium recurrere videntur, quemadmodum scite dixit Aristoteles in problemate quodam, in quo quaerit quonam pacto sint accipienda quae priora dicuntur, ac posteriora. Primum enim redit albor simul et raritas capillitii, quorum utrumque pueris familiare; deinde balbuties, velut altera infantia. Praeterea gingiva exarmata dentibus, aut certe perpaucis, et eis vacillantibus instructa, quod et ipsum cum infantibus commune. Quin etiam senibus omne corpus ad puerilem decrescit modum: consimilis virium imbecillitas. Iamvero cibi quoque

COLLOQUIA LATINA

Accusatio varia scholastica. (1)

SCHOLAE IANITOR. — At, at, ecce, nunc capti estis: nonne, absente magistro, dum vobis silendum est, confabulamini?

CLEMENS, DISCIPULUS. — Certe fatemur ingenue; sed te, quaeso, ne velis nos magistro notare.

I. — Ergo conticescite; connivebo. Heus tu, Praeceptor adest.

C. — Quid tum?

I. — Respice ad illum.

C. — Quamobrem?

I. — Ut ei caput aperias et venientem salutes.

C. — Sic decet; sed adhuc cogitabam.....

I. — Clarissime domine, admonitione mea non desinunt tumultuari.

MAGISTER. — Quinam auctores sunt turbarum?

I. — Felix iam inde ab ingressu suo nihil aliud quam garrivit; Gregorius sursum deorsum de scamnis saltitat.

GREGORIUS. — Placetne ut respondeam?

M. — Quid dices?

G. — Felix exturbavit me de loco meo, et protrusit cubito, ut de scamno deciderem.

FELIX. — Atqui mihi Gregorius decussit pileum.

I. — Ita se res habet, Magister; Gregorius prior Felicem adortus est.

F. — Quin imo mihi minatus est verbera.....

M. — Siccine?

F. — Prodi, inquiebat, e schola in plateam: impingam tibi alapas; omnes dentes labefaciam tibi.

M. — Novi te ego, Gregori, quam sis petulans: dabis mihi poenas.

. . . .

CAESAR, DISCIPULUS. — Praeceptor, Remigius mihi assiduo crines vellicat.

REMIGIUS. — Ille a tergo imponit scamno pedes, et chlamydem meam calceorum luto contaminat.

C. — Nonne, tu, Remigi, rapuisti e manibus meis pensum et concerpsisti?

R. — Et tu nonne modo conspuis libros meos, modo atramentum adspergis scripturae, et foedas maculis chartas meas? Non sinit me momento esse quietum.

M. — Mox ego adero vobis, et faciam una castigatione altercandi finem. — Alberte, quis tuam sic unguibus laceravit faciem? Videris cum felibus concurrisse.

ALBERTUS. — Acceptum id refero Gaspari nostro.

GASPAR. — Prior me invasit; ego me defendi, Domine: pulsabat me quantum poterat.

A. — Equidem iocabar; at ille serio agens deiecit me in terram, et excussa palma os meum pulsavit ad satietatem.

M. — O Gaspar, Gaspar, tuam istam semel compescam lasciviam! — Tu autem, Ianitor scholae et Custos, nihil praeterea ante meum adventum effrenis de hisce adolescentibus observasti?

I. — Simon et Henricus ante fores singulari certamine decertarunt.

M. — Audiamus eventus pugnae.

I. — Ponunt utrinque pallia et libros humi: consistunt altrinsecus: librant brachia et pugnos. Sine mora involarunt, et se invicem pugnis ceciderunt. Circumfluunt pueri, succlamant; risus tollitur inconditus: turbae fiunt mirabiles.

M. — Uter victoria potitus est?

I. — Uterque mulctatus est probe: Simon e naribus cruorem emisit; Henricus oculum plagis lividum retulit.

M. — Belle! meae nunc sunt partes, ut pacem conciliem.

I. — Ludicra fuit velitatio, Domine: non agebatur de capite.

M. — Nec in schola, ubi redierint, agetur de capite, sed de poena.

. . . .

BENEDICTUS. — Redde mihi meum Cornelium, Donate.

DONATUS. — Quem Cornelium repetis?

B. — Meum; abstrusisti quopiam.

D. — Hodie nunquam vidi.

B. — Immo clam surripuisti.

D. — Magister, ait Benedictus me sibi furto abstulisse Cornelium Nepotem.

M. — Fecisti necne?

D. — Hoc ut fecerim? Malim egere indigne, quam clepere.

B. — Fabulae! Idem nuper suffuratus mihi est chartam de capsula: deprehendi in facinore.

D. — Mutuabar modo; aliam deinde restitui.

M. — Iacebit fortasse sub scamno de quo litigatis Cornelius.

B. — Investigavi; non inveni.

M. — Excute pallium et peram: alicunde excidet.

D. — En, Magister, iacet ante pedes. Nempe ego abstuleram? Agam iniuriarum.

. . . .

NATALIS, DISCIPULUS. — Siccine, Gratiane? Scribis pensum in schola?

GRATIANUS. — Quid tua id refert?

N. — Deferam te ad Praeceptorem.

(1) Ex dialogorum libro Antonii Van Torre passim retractavit I. F.

Ex Congregatione Indicis.

Per decretum d. XVI mens. Iunii MCMXIII damnantur, proscribuntur atque in Indicem librorum prohibitorum referuntur opera, quae sequuntur:

LUIGI RENZETTI. *Lotte umane; romanzo di vita russa.* — (Roma, 1911).

SEBASTIAN MERKLE. *Vergangenheit und Gegenwart der katholisch-theologischen Fakultäten.* — (Akademische Rundeschau; Leipzig Oct. et Nov. 1912).

L. LABERTHONNIÈRE. *Sur le chemin du catholicisme.* — (Paris, 1913).

— *Le témoignage des martyrs.* (Ibid., 1912).

STEPHEN COUBÉ. *Ames juives.* — (Paris s. a.).

M. D. PETRE. *Autobiography and life of George Tirrel.* — (London, 1912).

H. A. VAN DALSUM. *Er is geene tegenstelling tuschen de beginselen van de fransche Revolutie en die van het Evangelie.* —('S. Gravenhage, 1912).

Ex eodem decreto innotuit Henricum Bremond, decreto S. Indicis Congregationis, quo liber ab eo conscriptus notatus et in Indicem librorum prohibitorum insertus fuerat, laudabiliter se subiecisse.

Ex Sacra Poenitentiaria Apostolica.

Declaratio circa Iubilaeum.

Proposita quaestione: « An Iubilaeum indictum litteris apostolicis *Magni faustique eventus,* datis d. XIII mens. Martii huius anni, pluries acquiri possit, si iniuncta opera repetantur », declaratum a S. Poenitentiaria est, prout alias, occasione praecedentium iubilaeorum, « praedictum Iubilaeum, quoad plenariam indulgentiam, bis aut pluries acquiri posse, iniuncta opera bis aut pluries iterando; semel vero, idest prima tantum vice, quoad ceteros favores, nempe absolutiones a censuris et a casibus reservatis, commutationes aut dispensationes ».

(Ex decr. d. VI mens. Iunii MCMXIII).

DIARIUM VATICANUM

(Mense Iunio MCMXIII).

Coram SSmo. admissiones.

Praeter Purpuratos Patres, Urbanos Antistites aliosque viros, qui sui quisque muneris gratia Pontificem de more adiverunt, peculiari nota digni sunt iuxta admissionis diem: Bruno Chaves doctor, legatus extraordinarius atque administer cum omni potestate Brasiliensis civitatis apud Apostolicam Sedem, officio functus suo; Angelus De Estrada doctor, ab Argentinensis reipublicae praeside ad Pontificem missus ad grates agendas quod Argentinensis civitatis centenariis sollemnibus recens habitis particeps et Ipse esse voluerit. Denique et in Consistorii aula et in cavaedio magno Vaticani palatii, cui nomen a S. Damaso PP., peregrinorum manipulis sive ex Italia sive ex exteris gentibus simul cum Romanis civibus congregatis pluries in mense sollemniter Sanctissimus benedixit.

Peregrinorum adventus in Urbem.

Per Iunium mensem, ad indulgentias Constantiniani Iubilaei lucrandas, peregrini in Urbem advenerunt ex Hetruria, ex Liguria, ex Samnio, ex Campania, ex Monacensi principatu atque ex dioecesi Bergomensi.

Pontificiae electiones.

Provisio Ecclesiarum. — Per S. Congregationis Consistorialis decreta SSmus. D. N. Pius PP. X has quae sequuntur ecclesias de proprio pastore providit, scilicet: Cathedrali ecclesiae Matanzensi praefecit sacerdotem Carolum Warren Currien, archidioec. Baltimoren.; titulari eccl. archiepiscopali Chalchidensi revmum. d. Carolum Pietropaoli, hactenus episcopum Triventinum et nuper Delegatum apostolicum in ditione Venezuelana renunciatum; metropolinanae eccl. Varsaviensi sac. Alexandrum Kakowski, canonicum Varsavien. et rectorem academiae ecclesiasticae in civitate Petropoli; metropolitanae ecclesiae Viennensi sac. Fridericum Piffl, in saeculo Gustavum, abbatem Lateranensem ac praepositum canoniae Claustroneoburgensis; tit. eccl. arch. Metymnensi revmum. d. Thomam Fennelly, hactenus archiepisc. Cassiliensem; tit. eccl. episc. Cibyrensi sac. Sigismundum Wartz, professorem theologiae moralis in seminario Brixinensi, quem constituit auxiliarem revmi. d. Francisci Egger. episc. Brixinen.; cathedr. eccl. Dunkeldensi sac. Robertum Fraser, rectorem collegii Scotorum in Urbe; cathedr. eccl. Nicosiensi seu Herbitensi r. p. Augustinum Addèo, in saeculo Felicem, ex ordine Eremitarum S. Augustini, priorem in conventu S. Augustini, Papiae: tit. eccl. episc. Tiberiensi sac. Iacobum Sinibaldi, canonicum patriarchalis basilicae Vaticanae, rectorem collegii Lusitani de Urbe; cathedr. eccl. Venusinae sac. Angelum Petrelli, dioecesis Licien., parochum loci vulgo « Arnesano »; tit. eccl. episc. Modrensi revmum. d. Stefanum Iulium Gaxaniol, hactenus episc. Constantien.; tit. eccl. episc. Domitiopolitanae sac. Arthurum Béliveau, parochum cath. eccl. S. Bonifacii, quem constituit auxiliarem rmi. d. Ludovici Philippi Adelardi Langevin, archiep. S. Bonifacii; cath. eccl. Constantiniensi sac. Iulium Alexandrum Leonem Bouissière, archidioec. Albien., vicarium generalem Oranensem.

Brevi autem apostolico nominati sunt: Episc. tit. eccl. Gortiniensis et coadiutor cum futura successione archiep. Wellingtonensis r. p. Thomas O' Shea, Societatis Mariae alumnus; episc. tit. eccl. Milopotamensis et Vicarius apostolicus Guamensis r. p. Augustinus ab Artesa de Segre, in saeculo Ioseph Bernans et Serra, ex ordine Minorum Capulatorum; episc. tit. eccl. Myndensis, cum munere ordinandi clericos Maronitas in Urbe, r. d. Nematallah Carame, rector collegii Maronitarum in Urbe; episc. tit. eccl. Gindarensis et Vicarius apostolicus novi vicariatus de Fianarantsoa in insula Madagascar r. p. Carolus Givelet, Societatis Iesu alumnus; primus episc. novae dioecesis Aimerensis in Indiis Orientalibus r. p. Fortunatus a Turone, in saeculo Henricus Caumont, sacerdos ordinis Minorum Capulatorum; episc. tit. eccl. Gerrhensis et vicarius apostolicus Laosiensis r. p. Constans Ioannes Baptista Prodhomme, alumnus seminarii Parisiensis pro missionibus ad exteros; episc. tit. eccl. Ionopolitanae r. p. d. Henricus Doulcet, translatus ab ecclesia Nicopolitana.

— Rev. d. Antonius Stoppani, ex Instituto Veronensi Filiorum SS. Cordis Iesu, Praefectus Apostolicus de Bar-el Gazal in Africa centrali nominatus est.

— Illmus. et revmus. d. Carolus Pietropaoli, archiep. tit. Chalchid., legatus extraordinarius mittitur ad Venezuelanas foederatas civitates.

— Emus. P. D. Octavius Card. Cagiano de Azevedo, Pro-Praefectus dicitur S. Congregationis Religiosorum.

consimiles utrique congruunt aetati. Postremo morum ineptia, levitas animi, et hoc ipsum nihil sapere in senibus infantiam quamdam referre videtur. Auctor est enim in *Politicis* Aristoteles, post annos duodequinquaginta ingenii vigorem evanescere coepisse. Unde fit ut senes pueris mire delectentur, quasi similes ad similium amorem propensi.

Unus vir, nullus vir.

Sensus est, nihil egregium praestari posse ab uno homine, omni auxilio destituto. Huc pertinet quod ait Euripides in *Heraclidis:* «Solitariae manus invalida pugna est». Item illud eiusdem: «Vir unus haud videt omnia».

Poterit ad varios usus deflecti proverbium: vel ad insuavem vitam, si non adsit convictor amicus; vel ad iudicium haudquaquam uni committendum; vel ad studium litterarum, quod citra socium et eiusdem, ut aiunt, aemulum Musae, plane friget: vel ad quodvis denique peragendum negotium, quod citra alterius adminiculum commode confici nequeat.

Adagii mentionem facit Zenodotus.

Asinus inter Simias.

Ubi quis incidit in homines nasutos et contumeliosos, ipse stolidus, a quibus impune rideatur, dicitur Asinus inter Simias.

Exstat paroemia apud Aulum Gellium (lib. II, cap. XXIII); constat autem simiam animal esse petulantissimum, adeo ut non vereri dicatur etiam leonem agitare. Dicunt etiam vulgo: «Noctua inter cornices,» ubi stupidior aliquis in homines petulantes ac dicaces incidit. Nihil vero vetat quominus generaliter usurpetur ubi quis in negotium incidit vehementer molestum, aut in infortunium aliquod, unde se non queat exstricare.

Unguibus notari.

Dicitur quod soleat ungue signum apponi, ubi quid parum placet. Horatius dixit: «transverso calamo signum apponere» pro eo quod est: «damnare». In eundem sensum «Censoria virgula» legitur identidem apud S. Hieronymum pro castigandi notandique auctoritate. Item apud Quinctilianum (*Inst.*, I): «Qua quidem ita sunt severe usi veteres grammatici, ut non versus modo censoria quadam virgula notare», etc.

A censoribus Romanis traductum, quorum partes erant notare si quid in moribus civitatis dignum emendatione iudicassent, ac mulctam dicere.

Eodem pertinent spongia - lima - caelum, quae in emendationis proverbium abierunt. Spongia deletur, quod non placet; lima detrahitur atque expolitur quod redundat, quodque incultum est; caelo deformatur item ac fingitur id quod est rudius. Proinde in spongiam incubuisse dixit Augustus Aiacem suum, quem deleverat, et sculpturam orationis cultum dicunt, etc.

Sus tubam audivit.

In eos quadrabit, qui res quidem egregias audiunt; verum eas neque intelligunt, neque mirantur. Aut in eos, qui iis quae audiunt, neque gaudent neque commoventur. Equum tubarum clangor concitat ad bellum: suem abigit citius, quam animet ad pugnam.

Exstat apud Suidam de re senarius quidam, qui latine reddi potest:

Asinus lyram, sus audiit stolidus tubam.

Nihil graculo cum fidibus.

Id est: Nihil stolidis et imperitis cum bonis litteris. Nam graculus avis est ineptae molestaeque garrulitatis, atque adeo obstrepera, ut a voce qua sonat, nomen ei inditum putent, auctore Quinctiliano (*Instit.*, lib. I). Tum sui generis conventus amat, quo mutuo garritu strepitus fiat odiosior; porro cithara fidesque silentium postulant atque aures attentas.

Aulus Gellius (*Noct. Att.* elucubr. postrema) hoc adagium torquet in quosdam pinguiore ingenio homines, stolidaque loquacitate praeditos, ac profanos, id est a Musarum sacris alienos.

EX SACRIS CONGREGATIONIBUS ROMANIS

SENTENTIAE NOVISSIMAE SELECTAE

Ex Congregatione Consistoriali.

Decretum de sacerdotibus ad munus «deputati» in Gallia concurrentibus.

Quum sub exitum huius anni finem accipiat in Galliis lex civilis quae vetat ecclesiasticos viros eligi ad munus «Deputatorum» in aula legislativa Reipublicae et ad alia similia officia, et idcirco sacerdotes in proximis futuris electionibus possint ad illa assequenda concurrere; quaesitum est a nonnullis locorum Ordinariis num adhuc vigeat dispositio a SSmo. D. N. Pio PP. X data per officium S. Congregationis a Negotiis ecclesiasticis extraordinariis die 2 Aprilis 1906, qua statutum est nulli sacerdoti licere sese candidatum sistere ad memorata munera absque consensu proprii Ordinarii loci ubi se candidatos sistere cupiunt.

Porro, audito Consultorum voto et re mature considerata, S. Congregatio Consistorialis respondendum censuit vigere memoratam praescriptionem pro omnibus cuiusvis ordinis et conditionis ecclesiasticis viris, etiam si forte antea munera praefata fuerint assecuti.

Ssmus. autem D. N. iussit hanc resolutionem publici iuris fieri, et ab eis ad quos spectat religiose servari.

Datum Romae e Secretaria eiusdem S. C. die IX mens. Maii, MCMXIII. — Sign. C. CARD. DE LAI, *Secretarius.*

PER ORBEM

Die II mens. Iunii MCMXIII nova via ferreis axibus strata inter Bernicas Alpes publice patet.

— d. III Alafridus Austin, Anglicus poeta, Londini moritur.

— d. V Stoyovic, publici coetus legibus ferendis in Serbia quondam praeses, dum filio graviter aegrotanti multa cum pietate adstat, improvisa ipse morte corripitur.

— d. VI ad Hercyniam sylvam et iuxta Rheni fluminis medium cursum atra procella maxima damna apportat.

— d. XI Olysippone magno populi concursu in memoriam Camoëns poetae dies festus agitur.

— d. XV ingens terrae motus Balkanicam regionem quatit.

— d. XVI Berolini, ac per Germaniam universam, ob expletum a Gulielmo II Caesare feliciter XXV regni annum, sollemnia celebrantur.

— die XIX incendium, necopinato exortum, Neapoli navalia pessumdat.

— d. XXII, ad Waterloo oppidum, monumentum inauguratur in Francorum memoriam erectum, qui celebri in pugna, d. XVIII mens. Iunii MDCCCXV illic pugnata, occubuerunt.

— d. XXIII Augustae Taurinorum gravis annorum vita fungitur Iosephus Allievo, moralis philosophiae et de arte educandi magister insignis.

— d. XXIV Gallicae reipublicae praeses Poincaré, ad Angliam proficiscitur, Georgium regem salutaturus. In portu vero Roule, dum bellicorum tormentorum laeto fragore eius discessus salutatur, ex improviso ignitae pulveris glandes nonnullae simul incenduntur mortemque aliquot militibus heu! afferunt.

— d. XXV regalis Hispaniae domus novus princeps, paucos ante dies natus, baptisma percipit, nomine Ioannis ei imposito.

— d. XXVIII terrae motu ulterior Calabra regio concutitur.

— d. XXIX curruum series vapore actorum ob cuiusdam pontis ruinam ad Onday Duruah, Anglicae Indorum regionis oppidum, in flumen praecipitat. Viatores omnes misere aquarum impetu rapiuntur.

— d. XXX cuniculus sub Loetschberg monte effossus, adstantibus tum Italicae tum Helveticae civitatis administris, ferrivia primum transitur.

Sic facies, quaecumque facies, tamquam spectet aliquis.
SENEC., *Epist.*, XXV.

IOCI

Democritus ridens Rabulam.

— Quo properas cum isto chartarum scapo manans sudore?

— Ad agendam causam patrisfamilias.

— Estne inclusus in carcerem?

— Ne per somnium quidem: idcirco patronum me adscivit, fama notum, ut ne ullam poenam criminis daret.

— Cunctanter in arduis, amice: noli, quaeso, citius petere forum; quo enim serius defensionem clientis miserrimi susceperis, eo diutius ipsi frui praecaria, quam vocant, libertate licebit.

AENIGMATA

I.

Claro e patre traho magnae primordia stirpis:
Filius aspernor vilis et ater ego.
Cum patre producor, vitae dum pascor ab auris;
Planta coruscantes occupat atra vias.
Hoc de more meo: sana non mente renidet
Inclusum laribus, qui mihi frenat iter.
Opportuna mihi dant omnes tecta penates;
Vix patre productum pensilis umbra tegit.
Dum feror ad caelum ventis, iure esse superbum
Censeo, qui tumida dat mihi mente locum.
Si vitiis madeo, violo si sorte lacunar,
Haec vitiis virtus additur una meis.
Caelicolas veneror, festivis nempe diebus;
Gaudeo divinis semper adesse sacris.

II.

Ad caelum surgo frondoso vertice. Muta
vocalem: iam te semita tuta manet.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad Doctorem IOSEPHUM FORNARI, Commentarii moderatorem *(Roma, via del Governo Vecchio, 96)* miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet opus, cui titulus:

MARCI MINUCII FELICIS
OCTAVIUS
ADNOTATIONIBUS ILLUSTRATUS

Aenigmata an. XVI, n. IV proposita his respondent:

I. (vulgo REBUS):

Infelix cor cumulatur in ira.

II. **Anchora.**

Ea rite soluta miserunt:

Aloisius Cappelli, *Senis*. — Petrus Tergestinus. — Lad. Thyssen, *Dresda*. — Iac. Costa, *Dumio* — Diomedes Falva, *Constantia*. — R. Ferraris, *Augusta Taurin*. — Iac. Fernandez, *Mexico*. — Clem. Fiard, *Curia Rhaetorum*. — P. Prado, *Venetiis*. — St. Lowinski, *Zerków*. — Alb. Kain, Ant. Whiteside, *Dublino*. — I. Ortiz, *Morelia*. — Claudius Lucensis. — Iac. Gomez, *Caesaraugusta* — Carm. Zlinczky, *Cracovia*. — Io. Martins, *Philadelphia*. — Ant. Masia. *Tarragona*. — Alex. Pintauro; Vinc. Starace, *Neapoli*. — Rich. Muller, *Berolino*. — Rich. Brondel, *Brugis*. — F. Correa, *Emerita*. — F. X. M., *Drepano*. — Fr. Xav. Ghion. *Ostunio* — I. Ciolli, *Papia*.

Sortitus est praemium:

ANTONIUS WHITESIDE,

ad quem missum est opus, cui titulus:

VINCENTII LANFRANCHI
DE ORATORIBUS ROMANIS
ACROASIS.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus

ROMAE. — Officinae *Societatis Editricis Romanae*.

— R. p. Aegidius Bertolotti Sch. Piar. inter Consultores adsciscitur S. Congnis. Indicis.

— Illmus. et revmus. d. Dominicus M. Valensise, archiep. tit. Oxyrynchius, inter episcopos Pontificio solio adstantes adnumeratur.

Varia.

Die XXVIII mens. Iunii, sub vespere, SSmus. D. N. Pius PP. X in Vaticanam basilicam de more descendit, sepulcrum Apostolorum Petri et Pauli veneraturus.

ANNALES

Turcarum et Balcanicae gentis nova discrimina.

Et hodie de Orientalibus Europae populis sermonem habentibus iterandum id nobis est, quod alias adnotavimus, illam necopinatorum eventuum esse regionem. Re quidem vera, ut in superiore Ianuario mense civilis Turcarum perturbatio tum obiecta Europae est, quum videbatur Londini pax inita; sic, proximis hisce diebus, pace tandem certa vix composita, Supremi Turcarum Administri caedes omnium animos graviter et acerbe nimis occupavit.

Mahmud Chefket Pacha in pubblica via manuballistulae ictibus est interemptus a quorumdam coniuratorum globo, quos qui procuraverit haud facile liquet. Sunt enim qui in nefando facinore privatam amicorum Nazim Pacha ultionem repetant; sunt qui supremum conatum factionis, cui ab Unione et Progressu nomen, videant, non uno eo fine ut Iuvenum Turcarum aemulorum potentiam frangerent, sed ad ipsum senem Abdul Hamid Sultanum in regnum restituendum.

Quae quidem postrema excogitata nisi veritati apprime respondeant, ad utilitatem certe Iuvenum Turcarum illorum cessit, qui statum, ut ita dicamus, terroris per imperium omne instituerunt, in vincula detrudentes, in exilium, ad ipsamque mortem iuxta libitum suum trahentes quos sibi aliquo modo obstaculo esse aut futuros reputarent: exercitus atque classis duces, populi legatos, diariorum scriptores, ne regiae domus quidem principibus parcentes. Ex facile quibus apparet, minime nunc virtutem eam oriri posse, qua Turcarum imperium omnino indiget, ut morbis tot tantisque mederi queat, unde ipsum vexatur.

Neque melior Balkanicarum gentium sors obiicitur; quarum discordiis, a nobis in superiore Iunii mensis fasciculo enumeratis, ut finis imponeretur, Russorum Caesar suum arbitratum interposuit. Praetereamus aemulationem aliquam apud nonnullam aliam Europae civitatem ex huiusmodi actu, - qui ceterum in foedere, a Bulgaris cum Serbis ante recens bellum facto, praevidebatur exortam, et bona animorum voluntate facile compositam; gravius id fuit, neque Bulgaros hinc, nec inde Serbos invitationi obsecundasse; contra, conditiones ponere, causam intersere, nugas agere; imo ad ipsa arma venire; quemadmodum nuncii hodie attulere, quos equidem falsos ominamur. Id vero heu! certum, in re adhuc omnes versari periculorum plena.

***

Mauritanae decertationes.

Quae mense Maio Italis in Lybia contigerunt, Gallis et Hiberis nunc in Mauritania evenere. Aciem enim Maugin chiliarcae Mauritani adorti sunt, quae centum et quinquaginta milites aut necatos aut vulnere affectos reportavit; ad Tetuan autem Hispanorum negotia valde iterum facessunt.

PUBLICI PER ORBEM COETUS
legibus ferendis

In **Anglia** navalis rei administer Churchill apud populi legatos classem praeter terrestres copias augendam et tutandam vehementer adseruit.

In **Austria** publicae rationes acceptorum et expensarum ad tempus ratae habitae.

In **Batavia** nova comitia favorabilia factioni cesserunt administris obstanti, qui deinde a munere abdicarunt.

In **Borussia** contra, nova comitia factiones easdem, quae antea erant, reliquerunt.

In **Dania** novum administrorum collegium suffectum, praeside Zahle.

In **Gallia** apud populi legatos lex de militia reformanda post acerrimam disceptationem tandem approbata; apud Senatum gubernii propositum de vectigali in successionis iuribus augendo, reiectum.

In **Germania** de re militari novanda adhuc disputatur.

In **Hispania** administrorum coetus, cui Romanones praeficitur, bis dimisit ac bis resumpsit imperium.

In **Hungaria** ad gubernacula imperii Stephanus Tisza, Comes, rursus vocatur.

In **Italia** « legislatura », ut vulgo audit, tempus suum absolvit, ita ut oporteat nova comitia brevi indicere.

In **Lusitania** legationes nonnullae apud exteras gentes, quas inter et apud Summum Pontificem, sive lege sive administrorum decretis ablatae.

SOCIETAS EDITRIX ROMANA

ROMA - Via del Tritone, 46 - ROMA

praeter **Officium nuntiorum et publicae rerum praedicationis, tum per Italiam omnem, tum apud exteras gentes,** quo facilius satisfaceret pluribus et Diurnorum suorum, et VOCIS URBIS commentarii sociis et lectoribus requirentibus consultationes, consilia, explanationes, sollicitationes apud forenses aut civiles magistratus, aptum quoque recens instituit

OFFICIUM CONSULTORUM ET PATROCINII,

quod eximiis iuris peritis concredidit.

Huiusmodi officii peculiare munus imprimis datum est, ea apud Curias quaslibet et publicas administrationes procurandi, quae in commodum Sacerdotum in eorumque iurium omnium tutelam cedere maxime possint, uti parochialium congruarum supplementa, cultualium expensarum solutionem, regalium placitorum expeditionem, redituum conversionem, potestatem hereditatum vel aliarum liberalitatum excipiendarum, docendi facultatem, etc.

PRO OMNIBUS

Diligentia in opere - Temperantia in pretio

AD ROMAM

10)

ACTIO DRAMATICA

versibus plautinis composita et in tres actus distributa.

3. — Quis autem Romae novit hoc latibulum?
Enim per obscuros truderunt abditus,
Praecinctos vinculis, velatis oculis.
Manemus donec lux beata affulgeat,
Qua nos ducamur forsitan supplicio!
1. — Foret si protinus!
2. — Quid moramur adhue?
3. — Et cur?
1. — Sumus quia Christi discipuli.
4. — Dies dum Domini fulgidus pervenerit
Iuvabit, socii, rogare supplices
Deum pro nobis, nostris pro parentibus,
Et ipso nobis saevo pro Maxentio,
Duris qui vexat diu nos suppliciis.
Dei si donum nosceret miserrimus,
Nec nos inquireret tamquam adversarios,
Suos haberet subditos fidissimos.
1. — Deus, da lumen Maxentio et gratiam!
Da Romae pacem!
2. — Redde nos in patriam!
3. — Iesu, qui semper pueros nos diligis,
Eisque fausta Solimis precatus es,
Memor quae mundus admiratus repetit,
Iesu, nos salva, conduc nos in patriam,
Da libertatem nobis et Ecclesiae!
4. — Et usque Roma sit regina gentibus,
Non armis victis, domitis vel sanguine,
Novis sed placitis quae Petrus tradidit.
2. — Quod omen faustum sit et felix populis!
1. — Tacete, postes panduntur, fores crepitant.
Novi quid adest?
2. — Iudicium?
1. — Supplicium!

SCENA IV.

MUTIUS *et* OCTAVIUS, *qui introgrediuntur caute.*

1. — Adest quis?
2. — Mutius!
1. — Quod infortunium!
2. — At, at venit...
3. — Quis?
2. — Alter infelix puer!
Hic est Octavius, nepos Anicii!

OCTAVIUS (*more puerorum*).

Feci quid tibi? Cur huc me ducis, miser?

MUTIUS.

Resumas pervelim paulatim spiritus.
Bonus redibis ad patrem mox denuo;
Sed antea nobis sunt agenda plurima.

(ad milites)

Heu! vos venite citius ad me, milites!
Tenete hunc puerum vestra sub custodia,..
Istos sed subito in carceres trudite!

(*Milites Mutii sententiam sequuntur, et deinde redeunt; obtortis oculis adspiciunt Octavium*).

MUTIUS (*egrediens*).

Eundum tandem sacerdotes monitum,
Heic captivum mea sub custodia
Detrusum puerum mihi concreditum.
Nec parvus puer, de familia Anicia! (*Exit*). (1)

SCENA V.

OCTAVIUS, *solus*.

OCTAVIUS.

Quid sibi vult haec longa rerum novitas?
Cur huc duxere clanculum? Quis intelligit?
Premunt me mille circumstant angustiae!
Modo scio nihil; sed quid in posterum?
Hoc unum noverim Patris angustias...
Si possim! subito meus custos angelus
Ei daret nuncium... Moneret placide
Adhuc me tenuem respirare aërem,
Deum fateri fido Christum pectore.
Ut olim Romae, Christo nunc Anicii
Suam dant fidem semper citra invidiam.

I. MILES (*accedens pavide*).

Hanc lege chartulam!

OCTAVIUS.

Quam?

I. MILES.

Tibi porrigo!

OCTAVIUS (*legit*)

« Deus cras mittet redemptionem populo,
Erunt et omnes concaptivi liberi! »
Quod nuncium! Quot sunt agendae gratiae!

(*Ad proximum numerum*).

I. B. FRANCESIA.

(1) Iᵘˢ Miles eum caute sequitur. Postea redit.